

Tuinbouwleerbedrijf Vrij Waterland

'Leren snoeien past bij richting kiezen'

Naast de Vrijeschool in Haarlem ligt de biologisch-dynamische onderwijstuin Vrij Waterland. Alle klassen van de middelbare school krijgen hier les. De opdrachten die leerlingen in de tuin en in de keuken uitvoeren, zijn afgestemd op hun leeftijd. Ilse Beurskens-van den Bosch volgde twee lessen en ging in gesprek met docent Ewoud de Jong. *Tekst: natuurvoedingskundige Ilse Beurskens – van den Bosch / Foto's: Simanto Dragtsma (Vrij Waterland) en Ilse Beurskens*

Aan de veenstroom het Spaarne in Haarlem ligt op 1,5 hectare grond het biologisch-dynamische tuinbouwleerbedrijf Vrij Waterland. Begin september loop ik een dag mee. Op de akkers staan onder andere sla, courgettes en groene kool. In de koude kassen zie ik rijpe tomaten, komkommers en druiven pronken. Iets verderop een boomgaard met appels en allerlei kleinfruit. Daar tussen bloeien bloemen, medicinale en keukenkruiden en wonen zesentwintig bijenvolken in prachtige korven.

'Het sneeuwkllokje is teer en wit, groeit in het voorjaar en past bij een verwachtingsvolle stemming. Dat past niet goed op een begrafenis. Tenzij je doelt op een leven na de dood. En dan hebben we soms zomaar een gesprek over reïncarnatie'

Er is een landwinkel die twee dagen per week open is. Zo'n honderdtachtig klanten komen wekelijks een groente-pakket halen. Alle tweeëntwintig klassen hebben twee lesuren tuinbouw per week. Dit gebeurt in elk seizoen, weer of geen weer. Sommige klassen krijgen ook nog twee periodes tuinbouw waarin ze twee keer drie weken dagelijks twee tuinbouwlessen krijgen. Naast ongeveer zeshonderd leerlingen, vijf

docenten en drie mensen die ondersteuning geven, werken er dertig vrijwilligers om dit bedrijf te laten draaien. Het is een levendig geheel.

Wortel, blad, bloem en vrucht

Als eerste ontmoet ik de vmbo-klas 7a (klas 7 is de eerste klas van de middelbare school). Volgende week gaan zij op kamp. Omdat ze dan zelf mogen koken, gaan ze vandaag oefenen. Docent Ewoud de Jong leert de leerlingen hoe je pasta moet koken en zelf saus kunt maken van verse groenten. Hij laat zien dat er verschillende gewassen zijn: wortelgewassen, blad- en stengelgewassen, bloemgewassen en vruchtgewassen. De verschillende groenten die hij voor zich heeft liggen op een tafel, sorteert hij zo, dat het beeld ontstaat van een hele plant. Winterwortelen en knolselderij komen onderop te liggen. Deze groenten groeien in de aarde. Broccoli is de bloem van de plant. "En wat hoort hier dan nog tussen?" vraagt Ewoud aan de leerlingen. De kinderen vinden het niet makkelijk om te luisteren. Ze zijn enthousiast en wil-

len meteen zelf aan de slag. Maar samen komen ze er toch uit. Peterselie en groenselderij geven de plant van meester Ewoud stengel en blad. Tomaten en paprika zijn vruchten en komen na het bloeien aan de plant. Deze vruchtgewassen worden boven de broccoli gelegd.

Zo, nu is het de beurt aan de leerlingen. Per tweetallen mogen ze wat pakken van de groenten die vanmorgen op het land en in de kas geoogst zijn. Zo veel als genoeg is voor twee personen. Het is de bedoeling dat de kinderen de groenten op zo'n manier kiezen dat alle delen van de plant vertegenwoordigd zijn in de saus. Wanneer ze wortel-, blad-, bloem- en vruchtgewas gevonden hebben, moeten zij eerst zelf een beeld van een plant maken, voor zich op tafel. Ik zie de kinderen puzzelen. Er gaat een wereld voor ze open. Zo hadden ze nog nooit naar groenten gekeken. Sommige groentesoorten roepen vragen op. Een meisje heeft pompoen naast de wortelen gelegd. Wanneer Ewoud vertelt dat pompoen een vrucht is, zegt ze: "Maar meester, pompoenen liggen toch op de grond?!"

Bij de kookles leggen de leerlingen de wortel-, stengel-, blad-, bloem- en vruchtgroentes zo neer, dat het beeld ontstaat van een hele plant

den." En ze vertelt verder op enthousiaste toon: "Koken vind ik het leukst. Vorig jaar hebben we gevulde paprika's gemaakt. De paprika's mochten we eerst zelf plukken." Josien luistert mee en zegt: "Ik vind het het leukste om de groentepakketten te vullen."

Mierikswortel als spiegel
Na de lessen zitten Ewoud en ik op een stil plekje in de tuin, langs een watertje met uitzicht op een mooie bijenkorf. Ewoud

vertelt over de lesstof in de verschillende klassen. Deze is op maat gesneden bij de emotionele ontwikkeling die past bij de leeftijd van de leerlingen. Ewoud: "In de eerste klas van de middelbare school, klas 7, behandelen we groenten. De verschillende gewassen, de basistechnieken in de keuken: eerst water koken, dan pasta er in. Elk jaar op kamp gaat dat fout. Kinderen zetten de pasta tegelijk met het water op en je krijgt een grote klomp die niet gaar wil worden. Op deze leeftijd zitten kinderen nog echt in de wil en willen ze zo veel mogelijk doen. We koken veel. We maken bijvoorbeeld jam en zuurkool of we vullen groente-pakketten. In elk pakket een wortel-, blad en vrucht-gewas."

"In de 8ste klas begint de pubertijd. De drang om iets te willen doen verandert in meer achterover leunen. De kinderen willen het liefst dat anderen alles voor ze doen. Maar ze willen met weinig doen wèl veel veroorzaken. Kruiden passen goed bij deze zielestemming. In dit jaar behandelen we

'Wortelen' en 'woekeren'

's Middags ben ik in vwo-klas 9. Zij krijgen eerst theorieles van meester Michiel. Hij vertelt dat één-jarige planten twee verschillende overlevingsstrategieën kunnen hebben. De planten maken of veel wortels en dat heet 'wortelen', of zij groeien heel uitbundig boven de grond en dat heet 'woekeren'. Hij heeft een woekerende plant meegenomen: het knopkruid. De leerlingen mogen de kenmerken van de plant in hun schrift natekenen. Daarna gaan we naar buiten om te wieden in de bloembedden. De leerlingen trekken tuinbroeken en laarzen aan. "Tijdens het wieden zullen jullie het verschil tussen 'wortel-onkruid' en 'woeker-onkruid' wel ervaren", zegt meester Michiel. Maar dat blijkt iets te veel gevraagd. Er wordt zeker gewied, emmers en kruiwagens vol, maar de jongens en meisjes zijn als echte pubers meer geïnteresseerd in elkaar dan in het onkruid. Meester Michiel had nóg een opdracht meegegeven. Hij zei: "Let op de insecten die je tegenkomt." Dat was een goede tip, want Eva

krijgt een ontmoeting met een tien centimeter grote veenmol. "Wwwaaa", schreeuwt ze. Alle kinderen komen kijken. "Jeetje, wat is dat?" Nu krijgt meester Michiel alle aandacht. Hij pakt het dier op de hand en vertelt over de veenmol die in de aarde leeft: "Eentje is wel leuk", zegt hij, "maar een heleboel van die beesten tast je gewassen aan, want ze eten de wortels van planten." Wanneer alle kinderen weer bezig gaan met wieden, is Eva nog steeds onder de indruk van het enorme insect. Ze zit op haar hurken en kijkt naar de veenmol die zich probeert in te graven. Het lukt niet goed, want hij heeft nog maar één graafpoot. Ze zegt: "Ik wil mijn best doen om hem niet eng te vinden. Dan pakt ze hem op haar hand. Trots loopt ze er mee weg en zoekt een veilig plekje voor het dier. "Ik wil niet dat-ie wordt opgegeten door een vogel", zegt ze zorgzaam.

Janna komt naast me staan: "Dit vind ik leuk. Maakt niet uit wat je doet, ook met pompoenen oogsten: je komt overal beestjes tegen waarvan ik niet wist dat ze beston-

dan ook keuken- en medicinale kruiden. We maken kruidenmengsels voor thee of pizza. We drogen goudsbloemen en zetten deze op olie of maken er calendulazalf van. En ik laat ze een mierikswortelplant uitgraven, een plant met idioot lange wortels. Er zijn er een paar die graven, de rest kijkt toe en geeft commentaar. En dan een wedstrijdje wie er het langst op zo'n wortel kan kauwen. Deze plant is een mooie spiegel. Zo'n heel klein stukje wortel, laat je de tranen uit de ogen spatten."

Keuzes maken en snoeien

"In de 9de klas vertellen de kinderen weinig meer. Ze leven meer in hun eigen binnenwereld. Dan is het tijd om uitgebreid stil te staan bij bloemen. Bloemen spreken rechtstreeks tot onze gevoelens. We kijken naar de namen van bloemen. Hoe komen deze aan hun naam? Wie ben jij? Kattesor bijvoorbeeld. Of vrouwenmantel. Ze kunnen daarin meevoelen. Welke bloem gebruik je bij een bruiloft, welke bij een begrafenis? Wanneer je een sneeuwklompje geeft, wat geef je dan? Ze komen er wel op. Het sneeuwklompje is teer en wit, het groeit in het voorjaar en het past bij een verwachtingsvolle stemming. Dat past niet goed op een begrafenis. Tenzij je doelt op een leven na de dood. En dan hebben we soms zomaar een gesprek over reïncarnatie. Dat is echt waardevol. Het is ook het jaar waarin we de giftige planten behandelen. We heb-

ben het over drugs en geneesmiddelen als koffie, chocola en ook de effecten van suiker. In deze periode maken we bijvoorbeeld tiramisu."

"In de 10de klas moeten de kinderen een eigen richting kiezen. Of zij doorgaan met textiel, metaal, hout of tuin. Dan behandelen we de fruitteelt. We gaan snoeien, want dan moeten de kinderen ook kiezen: deze tak wel, deze tak niet. Dit sterkt hen in dit proces. In de 11de en 12de klas krijgen de kinderen een bredere blik: tijd voor land- schapsbeheer. Dan gaat het over de compositie van het geheel. In dit jaar oefenen ze het hebben van overzicht en krijgen inzicht in de samenhangen op de tuin. De kinderen worden uitgenodigd een kookboek met een eigen thema te maken. Er wordt van ze gevraagd om recepten uit te proberen en daarvan verslag te doen. Iedereen krijgt de opdracht om een keer voor de klas te koken. Hoeveel moet ik inkopen? Hoe laat moet ik beginnen om alles op tijd klaar te hebben? Van de les vooraf moeten ze vrij

vragen om het allemaal voor elkaar te krijgen. Een oefenen in overzicht bij uitstek."

Dynamisch

Worden de leerlingen ook betrokken bij het specifieke dynamische tuinieren zoals het gebruik van een zaaikalender en de preparaten? Ewoud: "Jazeker. Bij het zaaïen en planten vertellen we over de zaaikalender van Maria Thun. Dan leggen we uit dat er wortel-, blad- en vruchtdagen zijn, waarop het bewerken van die categorie gewassen gunstig is. Niet alles wordt samen met de kinderen gedaan, maar alles is wel zichtbaar en we vertellen erover. We willen voorkomen dat biologisch-dynamisch als een soort hocuspocus wordt ervaren, daarom praten we vrij nuchter over bijvoorbeeld de preparaten. We leggen uit dat dit speciale hulpmiddelen zijn die je kunt zien als versterking of ondersteuning voor het natuurlijk evenwicht. Deze preparaten helpen de plant alle invloeden - kosmisch en aards - te ontvangen en te verwerken." ☺